EEEN SOCIALISTISCHE VOORDRACHT.

(EMILE VAN DER VELDE, la crise de croissance du Socialisme).

In den loop van October van het voorgaande jaar heeft in eenige Nederlandsche steden de heer Emile van der Velde, lid der Kamer van Afgevaardigden in België en bekend als aanhanger der socialistische partij, voordrachten gehouden. Als onderwerp had hij aangekondigd la crise de croissance du socialisme.

Voor wie de socialistische literatuur van de laatste jaren had gevolgd kon het geen raadsel zijn wat de heer van der Velde bedoelde. Evenals jongelieden op zekeren leeftijd eigenaardige zwaktetoestanden vertoonen, welke de liefhebbende bloedverwanten aan „den groei” plegen toe te schrijven, is het socialisme een phase van ontwikkeling ingetreden, waarover de welmeenende vrienden zich een weinig ongerust maken en waarvoor zij „den groei” als explicatie aanvoeren. Deze ziekte is, — hoewel in Nederland de aanvoerders en redenaars der socialistische partij er de oogen voor sluiten, — in het buitenland herhaalde malen waargenomen. Toen de heer Emile van der Velde, wiens geschriften ik meermalen had leeren kennen, en die bekend staat als een goed redenaar, te Utrecht over de ziekte kwam spreken, heb ik van de gelegenheid om hem te hooren en om met hem in het openbaar van gedachten te wisselen dankbaar gebruik gemaakt. Verlangend was ik te weten of hij staven zou dat het hier inderdaad maar een groei-kwaal geldt, en of hij niet zelf zou wijzen op dieper liggende oorzaken van ongesteldheid van meer bedenkelijken aard.

De heer van der Velde, — wiens rustige, kalme, uitnemend gestiliseerde voordracht gemakkelijk te volgen was, — begon met er op te wijzen dat het socialisme, al is het tallooze malen door zijn bestrijders in wetenschappelijken zin dood

verklaard, in politieken zin een klimmenden invloed uitoefent. Bij de algemeene verkiezingen in Frankrijk, in Duitschland, in Italie en in België brengt het een steeds grooter aantal stemmen in het veld. De vraag echter drong zich bij hem op of de richting niet in diepte en samenhang verloren heeft wat zij in uitbreiding won? Tal van feiten zijn te noemen, vooral in de parlementaire geschiedenis der laatste jaren, die twijfel doen ontstaan of zij, die zich aanhangers van het socialisme hebben genoemd en die als zoodanig plaatsen in de gemeentebesturen, in de parlementen, zelfs aan de ministertafel hebben veroverd, ten volle trouw aan de beleden beginselen gebleven zijn. De vraag valt te doen of niet het socialisme eene gedaanteverwisseling ondergaat van beteekenis, te weten het karakter eener revolutionnaire partij verliest en, als parlementaire partij optredende, handelt als ieder andere parlementaire partij, namelijk enkel op 't geen bereikbaar is aandringt, zich vinden laat voor accoorden met andere partijen, tevreden is met partieele hervormingen, soms zelfs met stappen die door andere partijen worden genomen en waarvan het waarschijnlijk is dat zij veeleer de kringen der bourgeoisie dan die der socialisten versterken, daar zij talrijke scharen van werklieden naar de gelederen der kleine burgerij drijven en onttrekken aan het Evangelie der ontevredenheid.

Ook op wetenschappelijk gebied, — ging van der Velde voort, — vertoont het socialisme niet meer hetzelfde gesloten geheel als in vroegeren tijd. Vroeger had het een stelsel van leeringen, waardoor het, wat het uiterlijk betreft, veel op eene wetenschappelijke richting geleek. Thans is in het kamp der aanhangers een tijdperk van zelfkritiek geopend. Omtrent de juistheid der leer van Karl Marx is twijfel ontstaan; men blijkt zelfs onder elkander niet eensgezind te zijn over den inhoud der Marxistische leer. Een der voornaamste denkers der socialistische school, Eduard Bernstein, heeft niet langer aan zijn wetenschappelijk geweten het zwijgen willen opleggen. Hij, leerling en vriend van Marx, twijfelde al lang aan diens leer, en is geeindigd met zijn gemoed lucht te geven in een werk, getiteld: *die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie* (Stuttgart, 1899). Men heeft van socialistische zijde voor het boek van

Marx, zóó lang reclame gemaakt zonder zich van den inhoud rekenschap te geven, dat gaandeweg dat boek een verdoovenden invloed heeft uitgeoefend. Gewoonlijk legde men de drie deelen van Marx onder zijn hoofd en legde zich te slapen in de verbeelding een geducht socialist te zijn. Bij een bezoek, dat van der Velde een paar jaren geleden aan Bernstein bracht, had deze hem gevraagd: „Wat denkt gij van mijne ketterij?” — „Critiseer zooveel gij wilt, — had van der Velde geantwoord, — het boek van Marx mag geen Koran worden; indien Marx gedwaald heeft, worde dit erkend“. Het geschrift nu van Bernstein had van de Velde overtuigd dat Marx zich op belangrijke punten had tegengesproken en dat diens leer eene herziening noodig heeft.

Een ander bewijs dat in de partij eene gisting is ontstaan, treft men aan op het terrein der regeeringspraktijk. In de stad Bern was het voorgekomen dat een partijgenoot, die in den gemeenteraad een plaats had verworven, tot wethouder was benoemd en op een goeden dag, bij afwezigheid des burgemeesters, als plaatsvervangend hoofd der politie gewapenderhand had moeten optreden tegen de eigen partijgenooten, aan wie dit gedrag des wethouders bitter was tegengevallen; — was dit nu de beloofde revolutie? De socialist op het kussen bleek met de burgerpartijen samen te spannen. Een ander geval van meer opzienbarenden aard is dat van den heer Millerand, den Franschen socialist, die in het bourgeois-ministerie van Waldeck Rousseau de portefeuille van Minister van Koophandel heeft aanvaard. In September jl. is op het congres der socialisten te Parijs heel wat over le cas-Millerand geredeneerd en getwist, maar men heeft, door eene ontwijkende motie aan te nemen, op dat congres zijne onmacht erkend om den eisch tot absolute afscheiding tegenover de „burger-partijen” vol te houden. Ook in den Duitschen Rijksdag ziet men meer en meer de sociaal-democraten samenwerken met de andere partijen tot verbetering ook van die wetten, welke vroeger in beginsel door hen werden veroordeeld. In België geschiedt, naar Emile van der Velde getuigde van zijn eigen parlementaire groep, hetzelfde.

De bewering is dus niet zoo vreemd, dat de socialistische partij haar revolutionnair karakter verliest, haar idealen ver-

loochent, haar zelfstandigheid prijs geeft, aan haar geestelijken vader, den profeet Marx, afvallig wordt.

Volgens van der Velde is dat alles slechts van voorbijgaanden aard. De principieele verschillen zijn blijven bestaan. Het tegenwoordig tijdperk van hervormingsgezindheid vindt alleen hierin zijn rechtvaardiging, dat er thans, ten gevolge van den klimmenden welstand der arbeidende klassen, voor de vlam der revolutie geen brandstof genoeg is. Men hebbe evenwel een weinig geduld. De hooge prijzen van steenkool en ijzer, thans welvaart brengende onder de arbeiders, zullen niet altijd duren. Er zal een algemeene crisis komen. Dan zal het blijken dat het samengaan der socialisten met de burgerpartijen enkel tijdelijk is geweest. Zoo ziet men b.v. op een spoorwegstation dikwijls treinen vertrekken in dezelfde richting; maar spoedig loopen de banen, waarop zij zich bewegen, uit elkander, en de punten van aankomst liggen mijlen ver van elkander. 't Moge waar zijn dat de Belgische socialisten, in de tegenwoordige phase der staatkunde, zich vooral toeleggen op aankweeking der coöperatie, strikt genomen een op den bodem van het kapitalisme groeiende plant, en op bestrijding van het misbruik van sterken drank, een streven waarbij zij stellig niet geheel alleen staan, — maar wanneer eenmaal de crisis komt, dan zal de strijd tot omverwerping van den tegenwoordigen vorm van voortbrenging, dien van particulier initiatief en van privaat kapitaal, uitbarsten, dan zal de gemeenschappelijke eigendom (*«la propriété collective»*) van den Staat aan alle productiemiddelen, ondanks den tegenstand der burgerpartijen, worden geproclameerd. Dit socialistisch ideaal leeft nog altijd voort bij de volksmassa. Wie zich door hare tegenwoordige houding laat verleiden tot de meening dat het revolutionnair karakter van het socialisme tot het verleden behoort, hij bedriegt zich even als de reiziger op den oceaan, die op het dek van het stoomschip gezeten slechts oog heeft voor de fraaie lijnen van het door golven bewogen watervlak, doch die niet ziet hoe daar diep op den bodem de infusorien de koraalriffen opbouwen, welke de veiligheid van het zeeschip bedreigen. Zoo wordt ook in de onderste lagen des volks voortdurend aan den opbouw van het socialisme gearbeid. De gemeenschappelijke eigendom der productiemiddelen blijft het

program der partij. Bij dit punt scheiden zich de wegen tusschen de burgerlijke partijen en de aanhangers der sociaal-democratie.

Toen de heer van der Velde gesproken had waren zijn toehoorders eenstemmig in hun lof over den onderhoudenden vorm zijner rede en de voortreffelijkheid zijner dictie. Doch de inhoud zelf lokte een menigte vragen uit. Men had dan nu eindelijk de erkenning, de gave erkenning vernomen dat het systeem van Karl Marx innerlijken strijd bevat en dat het herziening behoeft: voortreffelijk, maar op welken grond bouwde dan de heer van der Velde zijn geloof aan de komst eener algemeene crisis? Ook Karl Marx had deze crisis al lang voorspeld; zij was, volgens hem, een ijzeren noodzakelijkheid, een onafwijsbaar gevolg van het kapitalisme. Marx schreef ongeveer 40 jaar geleden; volgens hem moesten de verdorvenheid, de onderdrukking, de ellende der arbeidende klassen steeds toenemen. En nu komt de heer van der Velde ons verklaren dat de welstand der arbeiders zóó groot is, dat er op 't oogenblik geen uitzicht bestaat om hen tot afschaffing van het kapitalisme bijeen te brengen. De „groote crisis” doet zich nog altijd wachten. Voorloopig is de maatschappij eene andere richting ingeslagen dan de propheet van 1859 heeft voorspeld. Indien evenwel Karl Marx feilbaar is gebleken, — en het boek van Bernstein heeft diens „catastrophe-theorie” geducht gehavend, — welk geloof verdienen dan de woorden van den heer van der Velde, die immers aan Bernstein gelijk geeft en niettemin de voorspelling van Marx herhaalt?

De Belgische socialist was in zijne rede in gebreke gebleven te zeggen wat hij eigenlijk onder een algemeene crisis verstond. Erger nog, hij had omtrent de welvaart der arbeiders zich iets laten ontvallen, waaruit bleek dat hij van het karakter eener crisis geen goed inzicht bezat. Op voorspoed, beweerde hij, volgt tegenspoed; de voorspoed van thans is te danken aan de hooge prijzen van steenkool en ijzer. Maar deze hooge prijzen dateeren eerst van de laatste twee jaren, en waarom sprak men niet van crisis toen de prijzen nog laag waren? Geen ander antwoord is mogelijk dan dat de welstand der arbeidende klassen in haar geheel niet afhangt van een of

twee handelsartikelen, maar van den stand der kunst van voortbrenging in haar vollen omvang. Zoolang de aarde vruchtbaar is dank zij regen en zonneschijn, zoolang de menschen kennis bezitten en kracht, valt geen plotselinge stilstand in de voortbrenging van rijkdom te vreezen; en hierin toch zou de zoogenaamde „algemeene crisis” moeten bestaan. Elke crisis, welke men thans in het maatschappelijk verkeer opmerkt, is eene partieele. De hooge prijzen der steenkool mogen welvaart brengen onder de mijnwerkers, elders veroorzaken zij inkrimping, zoo niet stilstand der voortbrenging: getuige de sluiting van een aantal Belgische glashlazerijen. De klimming en de daling in het economische leven is niet algemeen; wat voor de ééne industrie het voortbrengsel is, is grondstof voor de andere. Zoodra men over den algemeenen vooruitgang van welvaart spreekt, moet men het oog slaan op veel diepere oorzaken dan de wisseling der marktprijzen, op de kunst van voortbrenging, op de rechtsinstellingen, op verkeersmiddelen, op beschaving in den wijdsten zin. De heer van der Velde maakte een vreemden indruk toen hij, na den welstand der arbeidende klassen te hebben erkend, zijn hoop bleek te vestigen op eene uit algemeene armoede voort te komen sociale revolutie. Moet deze hierop wachten, dan is zij een gezichtsbedrog, een fata morgana, dat steeds terugwijkt. De beeldspraak over de infusorien, die de koraalriffen bouwen, laat zich met meer recht op de ontwikkeling van den individueelen eigendom dan op die van den collectieven, toepassen. Voortdurend wordt in de onderste lagen der maatschappij persoonlijk bezit gevormd. Zoowel in landbouw als nijverheid worden de kleine bezitters talrijker, en wel verre van eene opeenhooping van kapitalen in weinig handen te bewerkstelligen is de ontwikkeling der hedendaagsche maatschappij een verbreiding van kapitaalbezit in steeds wijder kringen. De nieuwe bezitters zullen aan het socialisme, dat op hunne hulp rekt, voortdurende teleurstelling brengen, want het socialisme berust op eene foutieve opvatting van het menschelijk karakter. „Le socialisme repose sur une fausse conception de la nature humaine”, — met deze woorden eindigde het debat in eersten termijn, van mijne zijde.

Het antwoord van den spreker bewoog zich hoofdzakelijk over de interpretatie, te geven aan het hoofdwerk van Karl Marx. Over het karakter der „algemeene crisis” vernam men geen duidelijke uiteenzetting. De spreker bleek aan de steeds voortgaande concentratie van kapitaalbezit te gelooven en beriep zich te dien einde op de vorming van talrijke naamlooze vennootschappen.

Dat antwoord evenwel was zwak. Nu de heer van der Velde begonnen was met toe te geven dat Karl Marx zich zelf had tegengesproken, was de vraag wat deze eigenlijk had bedoeld, niet vatbaar om in 't voorbijgaan te worden beslist. Men drong opnieuw aan op meer helderheid omtrent de „algemeene crisis” en gaf zijne bevreemding te kennen over het beroep op de Naamlooze Vennootschap. Immers juist Bernstein heeft, op het voorbeeld trouwens van vele economen, in zijn geschrift *die Voraussetzungen des Sozialismus* (bl 47) er op gewezen dat de aandeelen der naamlooze vennootschappen zich in talrijke handen kunnen bevinden. Al mocht men aannemen dat het klein bedrijf verdwijnt, — wat als algemeene stelling niet waar is, — dan nog bewijst de centralisatie der voortbrengingswijze geen centralisatie der vermogens.

Hierop antwoordde de heer van der Velde met eene opmerking, welke reeds gemaakt is door een schrijver, die in Duitschland ijverig pogingen in het werk stelt om de wetenschappelijke reputatie van Karl Marx te redden, door Karl Kautsky, vervaardiger van eene antikritiek tegen Bernsteins geschrift (*Bernstein und das sozialdemokratische Programm. Eine Antikritik*, Stuttgart 1899). Al moet men toegeven, zegt deze, dat de aandeelen der vennootschappen zich in zeer vele handen bevinden, men moet toch ook de mogelijkheid niet voorbijzien dat één persoon in allerlei maatschappijen tegelijk aandeelhouder is, en dat dus ondanks de splitsing der aandeelen van iedere vennootschap op zich zelve een zeer groot privaatvermogen eukel in aandeelen kan bestaan.

Met deze beantwoording liep het debat af. Was de opmerking van Kautsky wel iets anders dan eene poging om den bewijslast om te keeren? Van socialistische zijde begint men met de stelling dat de opkomst der naamlooze vennootschap de opeen-

hooping van het kapitaal in weinig handen bewijst, en men eindigt, zoodra men de tegenwerping verneemt dat de aandeelen zich in vele handen kunnen bevinden, met de stelling dat het toch ook mogelijk is dat zij in weinig handen zijn. Men geeft dus feitelijk toe dat de naamlooze vennootschap op zich zelve niets omtrent de verdeeling van het bezit bewijst, en men bedekt deze onmacht om de oorspronkelijke stelling te staven onder bespiegelingen over allerlei mogelijkheden.

De heer van der Velde is een sympathiek spreker, doch de gronden, waarop hij zijne hoop bouwt voor nieuwe principieele krachtsontvouwing van het socialisme, zijn zwak gebleken.

Naar men verneemt, komt binnenkort Kautsky in Nederland lezingen houden. Misschien zal ik de gelegenheid hebben van eene dier voordrachten verslag te geven aan de lezers van dit tijdschrift.

J. D'AULNIS DE BOUROUILL.